

*«Та не забуду в цю годину
тебе, кохана Україно, і
добрим словом пом'яну...»*

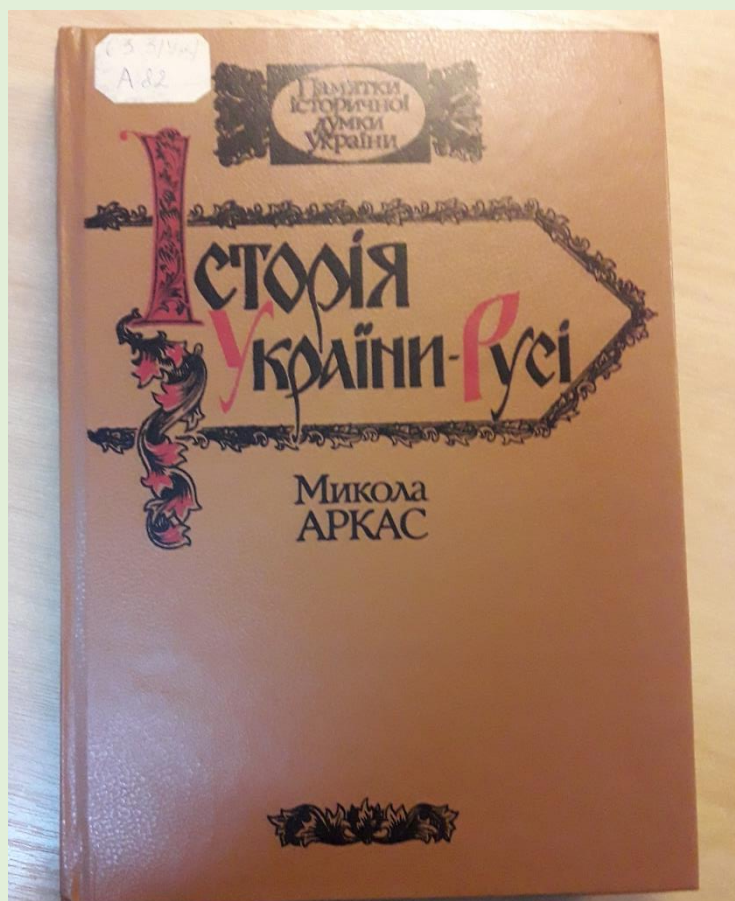

(1853-1909)

Микола Аркас

**7 січня виповнюється 170-років від дня
народження українського історика і
композитора**

**Микола Миколайович Аркас
книга «Історія України-Русі»**

Аркас М.СМ. Історія України-Русі / Микола Аркас; Вступ. слово і комент. В.І. Сарбея. – 2-ге факсим. Вид.- К.: Вища школа, 1991. – 456 с.: іл.

Популярний нарис історії України. Історичний процес розглядається за персоналіями його діячів.

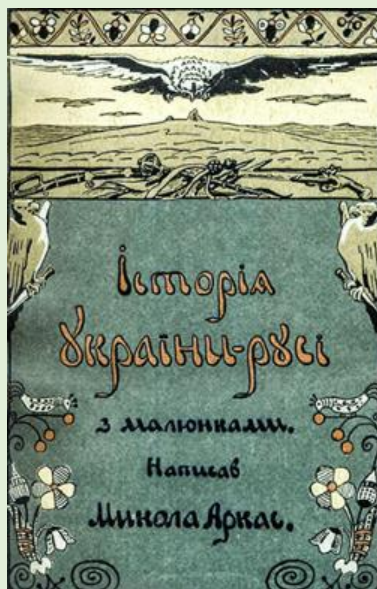
Примірник зберігається у фонді бібліотеки ОІППО

Ще у 80-ті роки ХХ століття видавництва України (тоді Української РСР)... «узялися за перевидання найкращих зразків творчої спадщини українських істориків. Саме до таких і належить книга М. Аркаса «Історія України-Русі», вперше видана 1908 р. у Петербурзі.»

«Про Миколу Миколайовича у 1958 році була видана перша книга, монографія музикознавця Л.С. Кауфмана. Те, що за перо взявся музикознавець, історик українського музичного мистецтва цілком правомірно, адже в історію української культури, освіти і науки М. Аркас увійшов не тільки як історик, автор першої виданої українською мовою узагальнюючої праці з історії України, а й як автор «Катерини» - першої опери за сюжетом творчої спадщини однойменної поеми геніального Т. Шевченка.»

«На жаль, до недавнього часу навіть земляки М. Аркаса мало що знали про нього, бо його ім'я не увічене на сучасній карті Миколаїва: нема ні вулиці, ні провулка, ні культурно-освітніх закладів з його ім'ям, жодної меморіальної дошки. А він же все своє відоме життя прожив тут і своєю різноманітною творчою діяльністю сприяв славі свого рідного міста не менше ніж усій його рідній Україні. Про цю пам'ятну діяльність сучасна освічена громадськість Радянської України на повний голос фактично заговорила на четвертій республіканській науковій конференції з історичного краєзнавства, яка проходила 1989 р. у Миколаєві з нагоди 200-річчя міста. Було проголошено кілька доповідей про М. Аркаса, тези яких опубліковано у збірнику матеріалів конференції.»

Сарбей В.Г. Передмова (уривки, 1990р.)

Обкладинка першого видання «Історії України-Русі» (1908)

Аркас Микола Миколайович

Біографія

Аркас Микола Миколайович народився в м. Миколаєві. Народився в сім'ї адмірала Чорноморського флоту. Навчався в Училищі правознавства в м. Санкт-Петербурзі. Закінчив 1875 Новоросійський університет (тепер Одеський національний університет імені І. І. Мечникова). Служив у морському відомстві в м. Миколаєві (1875–1898), був почесним мировим суддею у м. Херсоні (1886–1895).

Протягом 1877-1885 років М.М. Аркас зробив блискучу військову кар'єру, дослужився до ад'ютанта командира Чорноморського флоту. Діяльність Аркаса пов'язана з просвітництвом та розвитком української культури: історією України, просуванням вивчення української мови, підтримкою освітянських програм, музики, театру, літератури тощо.

Визначну роль у житті М. Аркаса відіграло його знайомство у студентські роки з видатним митцем українського театру М.Л. Кропивницьким. Брав участь у виставах "Одеського нового театру". Починаючи з студентських років М.М. Аркас вивчав культуру українського народу і популяризував її серед широких верств населення. Записував народні пісні, захоплювався кобзарським мистецтвом. Кобзарів і бандуристів запрошував до Миколаєва з усієї України, поселяв їх у своєму домі.

Записи їхніх творів лягли в основу опери "Катерина". Усвідомлюючи свою високу відповідальність перед пам'яттю Тараса Шевченка, М. Аркас писав відомому українському театральному діячу П. К. Саксаганському: "...осмілюсь і я свого додати, щоб пісня його ширилась між нашим людом, щоб бачили вони те, що тяжко й болісно накупало, накупало на його серці і вилилось у стиху могутнім".

Музикознавець Л.С. Кауфман ставить М. Аркаса-композитора на визначне місце в історії українського музичного мистецтва: "Катерина" — це відгук справжнього патріота на потребу створення національної опери для народної сцени. В українському музичному репертуарі на той час були вже опери С. Гулака-Артемовського і М. Лисенка. Перші композиторські спроби Аркаса припали на сер. 1870-х. Серед його творів — записи й обробки українських народних пісень (близько 80), романси та дуети. Автор першої української народно-

побутової опери «Катерина» (1891), написаної за власним лібрето на сюжет поеми Т. Шевченка (видано 1897; у музичній редакції І. Молчанова, поставлена 1899 трупю М. Кропивницького в м. Москві; згодом ставилася низкою українських театрів у музичній редакції Г. Таранова). В опері поєднались кантилена італійських оперних арій та інтонації українських популярних романсів та пісень.

Написав також низку поетичних творів, зокрема вірш «На вбивство П. П. Шмідта», поему «Гетьман Пилип Орлик» (опубліковано 1993), ліричні поезії. Займався питаннями історії, автор дослідження «Історія України — Русі» (1908), популярного викладу історії України. Книга зазнала нищівної критики М. Грушевського через недостатню науковість; прихильніше поцінована В. Липинським і Є. Чикаленком

До п'єси Т. Шевченка "Назар Стодоля" написав свої вечорниці П. Ніщинський. Але це був, по суті, вставний номер до драматичної вистави. Першу оперу на шевченківський сюжет створив М.М. Аркас. Опера "Катерина" залишалася єдиною у творчому доробку М. Аркаса-композитора.

З початку ХХ століття у М. М. Аркаса з'явилася нова сфера творчих пошуків: він почав вивчати історію України, знайомитися з документальними джерелами, а також з друкованим доробком професійних істориків. Результатом глибокого вивчення історії України є праця "Історія України-Русі".

1907 у м. Миколаєві заснував товариство «Просвіта» (див. Просвіти в Україні), що мало власну книгарню, книгозбірню, читальню, аматорську вокальну трупу, хор і драматичний гурток; проводились літературно-музичні вечори, де читали лекції з історії та культури України та показували вистави.

"Просвіта" була третім (однаково любим, як і два інші – "Катерина" та "Історія України-Русі") дітищем М. Аркаса, і коштувала йому не тільки значних матеріальних витрат, а й здоров'я. Адже царські власті на діяльність "Просвіт" дивилися з підозрою, а учасників їх так чи інакше переслідували. Не уникнув цього й М. Аркас, не зважаючи на свої високі чини і звання, здобуті на державній службі.

Миколаївську "Просвіту" М. Аркас заснував на виконання відповідного заповіту Т.Г. Шевченка про найширшу освіту народних мас, прилучення їх до віковичних багатств української культури.

Аркас — один із засновників Миколаївського яхт-клубу (1887), з 1901 — його командор, 1908 відмовився від посади, щоб зосередитися на

діяльності «Просвіти». Підтримував творчі стосунки з М. Грушевським, М. Кропивницьким, М. Лисенком, П. Ніщинським, Лесею Українкою, а також керівниками ін. «Просвіт» (чернігівської, київської, одеської), яким надавав фінансову підтримку.

Микола Аркас помер від інфаркту 26 березня 1909 року в Миколаєві. Поховали його на місцевому некрополі на березі річки Інгул. У 1930-х труну перемістили в родинний склеп Аркасів. На честь славетного українського патріота грецького походження названо вулиці в Києві, Львові, Одесі та інших містах України. У Миколаєві йому встановлено пам'ятний знак, проводяться «Аркасові читання» в Миколаївському національному університеті.

Аркас Микола Миколайович помер у розквіті сил, сповненим нових творчих задумів, що залишились нездійсненими.

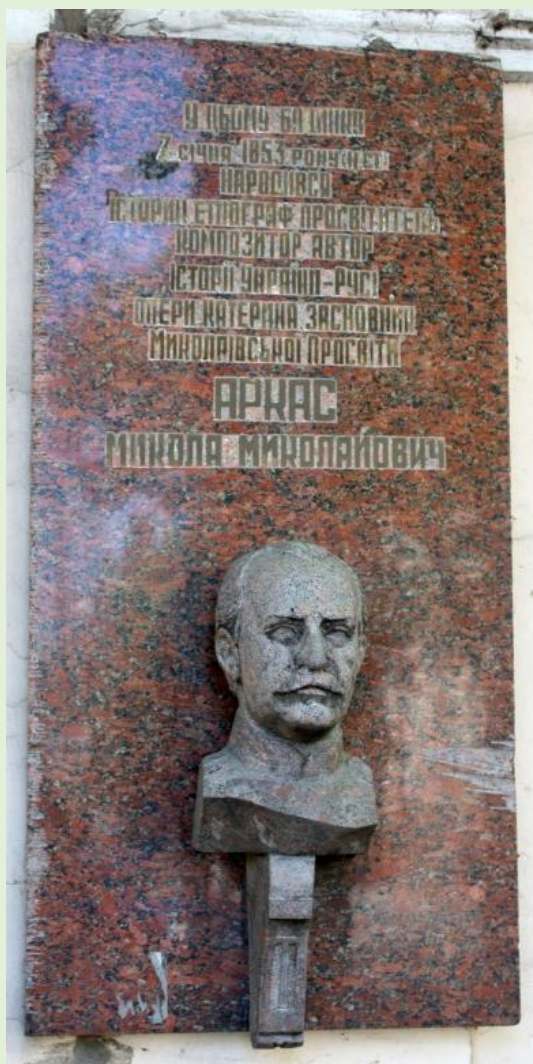
Визнання

1992 у м. Миколаєві на місці, де стояв будинок родини Аркасів, відкрито пам'ятний знак.

У Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського щорічно проводяться «Аркасові читання».

Аркасівський сквер у Миколаєві. Далі – Перша українська гімназія імені Миколи Аркаса.

Меморіальна дошка на будинку, де народився М. Аркас

Меморіальна дошка в селі Христофорівка на будинку родини М. Аркаса, котрий був відданий ним для школи

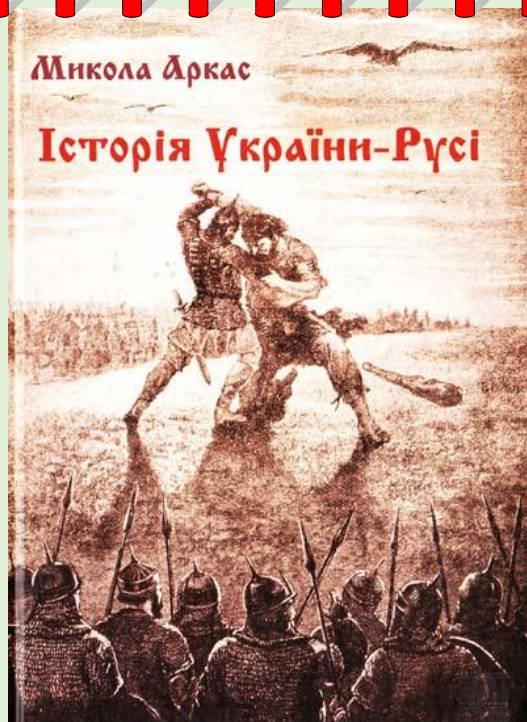
Меморіальна дошка Миколі Аркасу

Монумент, який планувалося встановити у М. Миколаєві.
Автор Олександр Канибор

«Історія України-Русі» Миколи Аркаса
Сучасні видання для ознайомлення

Бібліотека ОІППО

січень 2023 р.